

VIGA GYULA

NÉPRAJZI GYŰJTEMÉNYEK BORSOD-ABAUJ-ZEMPLÉN MEGYÉBEN

A mai Borsod-Abaúj-Zemplén megye változatos felszíni adottságú, történetileg és tájilag is rendkívül tagolt vidék, amely — a nagyobb kulturális tömbök mellett — a tradicionális kultúra sokszínű lokális formáit őrzi. (Be kell vallanunk, hogy ezek mindegyikét még ma sem ismerjük megnyugtatóan.) Mint a név is jelzi, Borsod-Abaúj-Zemplén megye közigazgatásilag is több, eltérő adottságú, fejlettségű egységből szerveződött. A névadó megyénk mellett 1920-ban, a Trianont követő átrendeződés során Magyarország része maradt a történeti Gömör megye déli részének 21 települése, amit az 1950-es közigazgatási reformig a név is megőrzött: Borsod, Gömör, Kishont vármegye. (Maga Gömör vármegye is összetett képződmény volt: 1802-ben kapcsolódott hozzá a Nógrád megye által leválasztott Kis-Hont, majd 1881-ben, amikor Torna megye Abaújjal egyesült, Gömörhöz kerültek a Csermosnya völgyében fekvő Torna megyei falvak, a dernői járás.)¹ 1950-ben egyesítették Borsod, Gömör és Kishont vármegyét Abaúj és Zemplén megyék területének Magyarországon maradt részével, ami a mai megyehatárok közé ölelte az egykori Torna vármegye néhány települését is, ám a mai megyenév csak három történeti vármegye nevét őrzi.

Az említett közigazgatási változásoktól természetesen nem független a múzeumok, közgyűjtemények sorsa sem, hiszen a múzeumok jelentős része városi vagy vármegyei keretek között jött létre, így születésük, tevékenységi körük sok vonatkozásban összefüggött a közigazgatási egységekkel. Nem véletlen, hogy a Kassai Múzeum születése (1872), negyedszázaddal megelőzte a Borsod-Miskolci Múzeumot, s hogy igen korán magas szintre jutott Gömör megye múzeumügye és a gömöri népelet kutatása is.² Önálló utat járt Abaúj megye múzeumügye is,³ s a fejlett kultúrájú felső részek elcsatolása új helyzetet jelentett nem csupán e régió megyéinek gazdasága, életmódja számára, hanem a közművelődés, benne a múzeumügy vonatkozásában is. A korábbi művelődési centrumok — leszámítva a sajátos helyzetű Sárospatakot — igen sokat veszítettek önállóságukból (szerencsére az elmúlt évtized hozott ebben némi változást), s a művelődés, benne a múzeumügy centrális zónájává a gazdasági-közigazgatási központtá fejlesztett Miskolc, ill. szűkebb Borsod-megye környezete vált. Az elmúlt másfél évtized tudatos múzeumfejlesztési koncepciója igyekezett eltüntetni ezeket az egyenetlenségeket, s a nagytájak, kontakt zónák saját múzeumot kaptak, ami lényegesen hozzájárul — főleg hosszabb távon — művelődésbeli önállóságuk kialakításához is. Ugyanakkor nem vitatható el, hogy a különböző gyűjtemények, kisgyűjtemények, tájházak kialakításában — sokszor ösztönösen, néha bűvópatakként, máskor deklaráltnak — egy-egy történeti táj, kistáj, alrégió sajátosságának, egyútté tartozásának, identitásának kifejezése húzódik meg, ami némiképp kiegyensúlyozta a múzeumszervezés közigazgatási elrendezését.

Terjedelmi okok miatt csupán címszavakban ismertethetjük a megye néprajzi csoportjait, vidékeit. Ezek természetesen különböző fokon szerveződött, kulturálisan eltérő intenzitással kapcsolódó területek, s többségük csak a táji keretek által meghatározott, műveltségük nem mutatja a néprajzi csoportok azonosságát, ill. hasonlóságát.

A mai Borsod-Abaúj-Zemplén megye északnyugati része a *palócság* keleti határa.

A Sajó-völgy határozott választóvonalat jelent, ám a Bükk-hegység északi oldalán igen sokszínű a tradicionális népi kultúra, s a *palóc centrum*tól csak bizonyos met-szetekben választható el a *barkó* néprajzi csoport.⁴ Nem egységes a Bükk-hegység területének népi kultúrája sem. A hegység belsejének telepes falvai (szlovákok és németek) az erdőre, erdei iparokra alapozott életmódot folytattak, az alacsonyabb térszíneken a mezőgazdálkodás volt meghatározó.⁵ Megítélésem szerint önálló egységet képez a Bükkalja népessége, amelyik sajátos átmeneti táj az Alföld és a Fel-föld között. E zóna sajátos települése Mezőkövesd, melynek műveltségét sokan kapcsolatba hozzák Tard és Szentistván településének népességével is (három ma-tyó település)⁶, ám – megítélésem szerint – ezek nem hozhatók fedésbe egymással, s a történetileg sajátos jogállású Mezőkövesd éppen legfontosabb karakterjegyeit tekintve önálló fejlemény. A Borsodi-Mezőség és a Tisza-mente jellegzetesen alföldi jel-legű műveltsége igazából még a Tisza vonalánál sem válik el a Magyar Alföld népének kultúrájától. ÉNy–DK, ill. ÉK–DNy irányban erőteljesen tagolja a megye területét a Sajó-völgy és a Hernád-völgy, amelyek nem csupán összekötő kapcsot jelentettek a Felvidék és a Magyar Alföld között, hanem medence-jellegű mezőgazdálkodásuk-ban az alföldi műveltség számos eleme terjedt észak felé. Kevésbé fontos e vonatko-zásban a Bódva-völgy, amely azonban számos műveltségi elem közvetítője, az elő-zőkhöz hasonlóan.⁷ A Sajó és Hernád által közrefogott dombvidéki zóna művelt-sége sem homogén, sokszor egy-egy kis patak völgye is önálló arculatot mutat. Mégis, aránylag összefüggő egységet képviselnek a Borsodi-dombság, ill. a történeti Dél-Gömör falvai – folytatóiként a határ túlsó oldalán, a szlovák-magyar nyelvhatárig terjedő műveltségi zónának –, az Aggteleki-karsztvidék települései – itt megint csak az országhatár jelent választóvonalat a Gömör-Tornai-karszt területén –, valamint a Cserehát dombvidéke. Ez utóbbinak is sajátos jegyeket viselő, kisebb tájai mutatha-tók ki, amelyek a népeletben is jellegzetes karakterjegyeket hordoznak (pl. Száraz-völgy). Önálló, ám néprajzilag alig feltárt vidéket képvisel a Harangod, a Sajó, Hernád és a Takta összefolyásának középkor óta kontinuus népessége. A Tisza és a Hernád közti területen ennek folytatása a Szerencsi-dombság, amelyik valójában földrajzi fogalom, s történetileg, néprajzilag határa, koronként változóan több-kevesebb szá-lal kapcsolódó része Tokaj-Hegyaljának. Tokaj-Hegyalja sajátos műveltségű *termelési táj*⁸ az Eperjes-Tokaji-hegység déli peremén, ahová a középkori eredetű szőlő- és bor-kultúra önálló mezővárosi fejlődési típust indukált. A kis területen koncentrálódó mezővárosok gazdasági fejlődése, jellegzetes paraszt-polgári műveltsége, s az ezt szí-nező korai vallon, majd ruszin, lengyel, német betelepülések, ill. telepítések, vala-mint a környező tájak népességével meglevő állandó munkakapcsolat, s a távoli tájak-kal évszázadokon át élő gazdasági kapcsolat a lokális gazdasági-műveltségi tényező-kkel együtt páratlan kultúrát hozott létre. Hatása, kisugárzása mellett ma már nyilván-való, hogy a Hegyalja gyűjtőpontja volt a szomszédos tájak paraszti népessége tevé-kenységének, munkavégzésének, s egész életmódja alakulásának is.⁹

Összetett, változatos műveltségi kép jellemzi a Zempléni-hegység települései-nek népét is. Kelet felé a Hegyalja jelzett műveltsége befolyásolta erőteljesen, a Her-nád-völgy felé eső zónáját pedig a dombsági mezőgazdálkodás jellemezte. Bár az év-századok során egyre nagyobb területet hódított el az erdőségtől az itt élő népes-ség, a hegyvidék belső területein az erdőmunka, s az erdei iparok meghatározó jelen-tőségű tevékenységi formák maradtak.¹⁰ Népességét szlovák és ruszin telepítések egészítették ki. Számos vonatkozásban mutat rokon vonást az abaúji Hegyköz né-pessége, ill. tradicionális kultúrája.¹¹

A megye területét keleten a Tisza által határolt, s egész életmódjukban ezáltal

egykor erősen determinált tájegységek, ill. néprajzi vidékek övezik. A Taktaköz, valamint a Bodroghöz népességének életmódja azonos vonásokat mutatott a Tisza túlpartján fekvő Rétközével. (A kettő között egykor „közigazgatásilag” is közvetlen kapcsolatot jelentettek a Bodroghoz települései, amelyek Szabolcs megyéhez tartoztak.) Közvetlen folytatását jelenti a Bodroghöznek a Csehszlovákia, ill. a Szovjetunió területéhez tartozó Ung-Latorca vidék. E vízjárta területek népéletére – mint az ország más, hasonló vidékeire – a termelő gazdálkodás volt a jellemző, amelynek – váltakozó jelentőséggel – csupán kiegészítői voltak a zsákmányoló életmód különböző tevékenységi formái.¹²

A fentebb felsorolt tájak, csoportok csupán vázlatos áttekintés részei. Arra talán alkalmasak, hogy kijelöljék az alább bemutatott gyűjtemények irányultságát, egyszersmind helyét a hagyományos tárgyi kultúra emlékeinek csomópontjai között. (Természetesen ezek nem mindig esnek szorosan egybe a táji határokkal, ill. műveltségi csoportok határaival – már ahol ezek „határa” egyáltalán megrajzolható). Itt azonban utalni kell egy nagyon lényeges mozzanatra. A mai Borsod-Abaúj-Zemplén megye területe – hasonlóan a régió más egységeihez – sajátos átmeneti zónát képez a Felvidék és a Magyar Alföld között. Természetesen közhely, hogy egy táj, zóna átmenetet képez – műveltségében is – másik kettő között. De a néprajzi gyűjtemények jellegében ez itt a tárgytípusok sokféleségében, változatosságában is gyakran mérhető. A két nagytáj közötti termékcsera ugyanis rendkívül sokféle „árut”, készítményt, köztük tárgyakat mozgatott, így gyakran az egyes „kisgyűjtemények” tárgyi anyagában is nagy amplitudójú táji-gazdasági kapcsolatok követhetők nyomon.

A múzeumok néprajzi gyűjteményei

Miskolc – Herman Ottó Múzeum

A múlt század végén, különösen amikor az ezredéves ünnepekre való készülődés felerősítette a nemzet és a szűkebb pátria hagyományai iránti érdeklődést, egyre-másra születtek meg a vidéki múzeumok. Bár Miskolcon 1884-ben konkrétan felvetődött a múzeumalapítás igénye, amit az 1890-es években előkerült régészeti leletek is sürgettek, csak a század legvégén, 1899-ben alakult meg a múzeum. Létrejötténél az 1892-től működő Borsod-Miskolci Közművelődési Egyesület bábáskodott, amely nevét az új gyűjtemény születésekor a *Borsod-Miskolci Közművelődési és Múzeumi Egyesületre* változtatta. Az intézmény 1953-ig a *Borsod-Miskolci Múzeum* nevet viselte, s csak ekkor vette fel HERMAN OTTÓ nevét.¹³

Az alakuló múzeum gyűjteményében még nem voltak néprajzi tárgyak, a tradicionális népi kultúrát reprezentáló első tárgyegyüttes 1904-ben kerülhetett a gyűjteménybe, amikor Mezőkövesd városa egy „matyó szoba” berendezését ajándékozta az intézménynek.¹⁴ 1905-ben már 477 néprajzi tárgyról számol be a Múzeumi Bizottság, amiben jelentős érdemeket szerzett magának KÓRIS Kálmán rajztanár (1878–1967), a matyóság avatott kutatója, aki 1919-ben rövid ideig a Néprajzi Múzeum főigazgatói állását is betöltötte.¹⁵ Kóris 1904–1905-ben több mint egy esztendő tölthetett Tardon, Szentistvánon és Mezőkövesden a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának önkéntes gyakornokaként, s ott gyűjtött tárgyai (tűzelősolák szénatartó-oszlopai, matyó viselet, kerámiák), valamint pótolhatatlan értékű fényképfelvételei nem csak megalapozták a múzeum néprajzi anyagát, hanem máig legszebb darabjai közé tartoznak annak. A gyűjtés fokozatosan terjed ki a Bükkalja területére, majd a palócság falvai felé, az utóbbiban – más, helyi gyűjtők mellett – folyamatosan részt vesz ISTVÁNNFFY Gyula is (1863–1921), aki főleg a palóc folklórnak válik jeles kutatójává.¹⁶

Századunk első két évtizede volt a néprajzi gyűjtemény megalapozásának időszaka. S mivel ezt követően, három évtizeden át lényegében nem volt etnográfiaival foglalkozó szakembere a múzeumnak, a néprajzi gyűjtemény zöme 1953 utáni gyűjtésekből származik. Ez azonban már másfajta minőséget képvisel a gyűjtemény történetében. A gyűjtés első nagy korszakában ugyanis főleg „szép” tárgyak kerültek a gyűjteménybe, ami értelemszerű, hiszen a használati eszközök, ill. a köznapi tárgyak zöme akkor még állandó részesei a parasztleletnek, a paraszti munkának. Az 1950-es évek elején viszont, amikor először LAJOS Árpád (1911–1976),¹⁷ majd BODGÁL Ferenc (1932–1972)¹⁸ a múzeum etnográfus munkatársai lesznek, már kitapinthatók a tradicionális kultúra változásának erőteljes mozzanatai, s ekkor a „szép” tárgyak mellett már a paraszti élet, s a hagyományos tevékenységi formák köznapi eszközei kerülnek nagyobb számba a gyűjteménybe. Bár Lajos Árpád és Bodgál Ferenc tevékenysége jelzi a néprajzi gyűjtemény kiteljesedését, nem hallgatható el mellettük MEGAY Géza (1904–1963) neve,¹⁹ s feltétlenül említést érdemel VARGHA Lászlóé (1904–1984), aki 1950–1952 között a Borsod-Miskolci Múzeum igazgatója volt, s a népi építészet emlékeinek feltárásával, egyebek mellett egy megyei „szabadtéri múzeum” tervének kidolgozásával²⁰ új irányokat is tervezett a néprajzi gyűjtésnek és kutatásnak.

Bodgál Ferenc halála és Lajos Árpád nyugdíjba vonulása után új, fiatal etnográfus generáció folytatta a gyűjtőmunkát, a két generáció között talán BODÓ Sándor személye képviselte az összekötő kapcsot (1971–1979 között volt a múzeum munkatársa). Ezt követően DOBROSSY István, FÜGEDI Márta (mindketten 1973-tól, az előző csak 1974-ig), KUNT Ernő (1973-tól), VIGA Gyula (1975-től), CSERI Miklós (1981–1987 között) és TÓTH Judit (1982–1986 között) voltak a gyűjtemény fő gyarapítói. Ez az időszak a gyűjtés szempontjából már újabb minőséget jelent: a korábbi paraszti életforma szétbomlása után, valóban felderítő – mentő jellegű tevékenységet képvisel a tárgygyűjtő munkában is.

A néprajzi gyűjtemény, bár tárgyszámát tekintve nem tartozik a legnagyobb gyűjtemények közé (11 850 darab), a múzeum igen jelentős kollekcióját alkotja (régészet: 311 156 leltározott és 252 300 becsült darab, numizmatika: 21 000 nyilvántartott és 10 000 becsült tárgy, történeti tárgy: 15 588, képzőművészet: 8212, iparművészet: 767, természettudományi: 6124, fotótörténeti tárgy: 1994 darab). Bár a gyűjtemény alapító darabjai közé tartoznak azok a Liptóból származó kerámiák és ivócsanakok, amelyeket még Istvánffy Gyula adományozott, a tárgyi anyag zöme a történeti Borsod megye területéről származik. A legerőteljesebb egységek a Bükkalja, a matyóság és a Sajó-völgy tradicionális kultúráját reprezentálják. Nem változtatott ezen az sem, hogy negyedszázada a múzeum megyei gyűjtőkörrel rendelkezik, mivel addigra már kialakult, ill. kialakulóban volt a tájmúzeumok hálózata, amely azonban végső formáját csak mostanra érte el.

A néprajzi gyűjtemény egyik legjelentősebb egységét a kerámiaanyag alkotja. Mivel a mai Borsod-Abaúj-Zemplén megye területén számos – kisebb-nagyobb jelentőségű – fazekasközpont működött, s jelentős hatást gyakorolt a vidék tárgyi kultúrájára – hasonlóan az északi régió kiterjedt részéhez – a gömöri fazekasság is, így az anyag a népi kerámia időben és térben kiterjedt vonulatát reprezentálja. A magyar népi kerámia történetében talán legszebb díszedényeket készítő Mezőcsát mellett megjelennek a nagy múltú műhelyek készítményei (Miskolc, Sárospatak), a kisebb, történetükben is alig ismert műhelyek portékái (Ónod, Gönc, Szikszó, Szalonna, Mezőkövesd, Mezőkeresztes, Abaújszántó), s több hevesi, nógrádi, felvidéki és alföldi központ edényei is.

Számottevő részét alkotják a gyűjteménynek a textiliák és a viseletanyag. A matyó hímzés korai időszakától kezdve képviselteti magát a gyűjteményben, s mellette színes vonulatot alkotnak, a Bükkaljától a Bodrogekig, a szőttesek és viseleti darabok. Mellettük reprezentáns tárgyai a viseletnek a szűrők, kuzsuk, bundák, gubák:

A tárgyi gyűjtemény mellett jelentős értéket képvisel az *adattár* (5200 tételben közel 150 000 lap), s annak önálló részét alkotó *Népi Építészeti Archivum* (4500 lap, 20 144 fotó, 1500 tervrajz és rajz), amely a mai megye területére vonatkozóan az ország valamennyi közgyűjteményéből összegyűjtötte a népi építészeti emlékeinek fotó, rajz, ill. szöveges dokumentációját. A múzeum jelentős fotótárában (mintegy 50 000 fotónegatív) nagy súllyal van jelen a néprajzi anyag. Az 1890-es évektől kezdve, amikor Munkácsy Mihály – modelleket keresve – vándorcigányokat fényképeztet a miskolci Schabinszky fényképésszel, Kóris Kálmánnak a századunk első évtizedében készült, ma már pótolhatatlan matyó és bükkalji felvételein, s Györffy István, Saád Andor és Megay Géza ma már felbecsülhetetlen értékű fotóin át napjaink gyűjtéseivel bezárólag, egy rendkívül nagy értékű dokumentációs anyag halmozódott fel, amely az évek múlásával egyre becsesebb a néprajzi kutatás számára. A gyűjtemény a hagyományos módon kartonozott és mutatózott.

Forró – Abaúji Múzeum

A megyei múzeumi szervezet fiatal intézménye az Abaúji Múzeum. 1985-ben kapott működési engedélyt, s feladata egy tudatos hálózatfejlesztési koncepció keretei között lett kijelölve: a történeti Abaúj megye magyarországi részének múzeológiai feltárását kell koordinálnia. Gyűjtőköre így közel 80 településre terjed ki, ám ebben különös hangsúlyt kap a Hernád-völgy és a Cserehát vidéke. Bár a történeti Abaúj igen korán múzeumot kapott (Kassa), a jelenlegi Abaúji Múzeum gyűjteményeinek legfeljebb kisgyűjteményekben (pl. Encs) és magángyűjteményekben kereshetjük az előzményeit. A gyűjtőmunka 1984-ben indult rendszeresen, s akkor – Cseri Miklós és Viga Gyula révén – kifejezetten a múzeum megnyitását, ill. az első kiállítás létrehozását szolgálta.

A gyűjtemény tárgyi néprajzi anyaga teszi ki a tárgyi állomány nagyobb hányadát (néprajzi tárgy 439 darab, történeti tárgy 214 darab), ám mint a számadatok is jelzik, a múzeumi tárggyűjtés még a kezdeteknél tart. Legjelentősebb egységnek mondható a népi textiliáké, amely már jól reprezentálja a vidék népi kultúrájának ezen részét. Ugyancsak alakulóban van az adattár (3527 lap), amelynek állománya évente meghirdetett pályázatok révén is gyarapszik. A tárgyi anyag hagyományos módon kartonozott nyilvántartással rendelkezik.²¹

Mezőkövesd – Matyó Múzeum

A matyók népi kultúrája, különösen jellegzetes viseletük és hímzéseik iránt már századunk első harmadában erőteljes érdeklődés nyilvánult meg, amely nemcsak Magyarországon, hanem külföldön is megkülönböztetett helyet biztosított a matyóságnak a hagyományos műveltségi csoportok között, ugyanakkor kutatásukat – a gazdálkodás, a viselet, a díszítőművészet és a szociális kultúra vonatkozásaiban – a magyar néprajz önálló vonulatává alakította. Ezek velejárójaként Mezőkövesden már az 1920–30-as években több magángyűjteményben s a gimnázium gyűjteményében jelentős néprajzi tárgyi kollekció volt, amelyek azonban zömmel elpusztultak, s csupán töredékük került be az 1952-ben megalakult *Matyó Múzeumba*. Az új intézmény első kiállítása még jelentős részben a Néprajzi Múzeum és a Herman Ottó Múzeum által kölcsönadott tárgyakkal nyílt meg 1953-ban a régi „Korona” vendéglő emeletén, majd a múzeum 1964-ben költözött jelenlegi helyére.²²

A gyűjtemény létrehozásában és két évtizeden át történő gyarapításában DALA

József (1901–1985) festőművész-rajztanár szerzett felbecsülhetetlen érdemeket,²³ majd LUKÁCS Gáspár (1908–1986) dolgozott fáradhatatlanul a Matyó Múzeum fejlesztéséért és megismertetéséért. Az intézmény gyűjtőmunkája és kiállításai azonban nem vonatkoztathatók el azoknak a szakembereknek a tevékenységétől (a megyei hálózat munkatársai mellett pl. Fél Edit, Balassa Iván, Barabás Jenő, Hofer Tamás és még sokan mások), akik rendkívül sok terepmunkát végeztek a matyóság megismerése érdekében. A múzeum gyűjtőköre elsősorban Mezőkövesdre és közvetlen környékére terjed ki, de gyűjti a Bükkalja tradicionális kultúrájának emlékeit is. A tárgyi gyűjtemény (4656 darab) gerincét a mezőkövesdi és környékbeli viseletanyag, kerámia és bútór alkotja. Ez utóbbinak nem kis részét szívták fel az elmúlt évtizedekben a tájházak (lásd alább). A matyó néprajzi gyűjtéseknek egyelőre aránylag kis gyűjteménye az adattár (8961 lap), s az újabban kialakított fotótár (671 negatív és 758 diapoztív). Számottevő értéket képviselnek a helyben őrzött mozgófilmek (60 darab), s újabban a hangszalagon őrzött gyűjtések is. A tárgyi anyag kartonozott, mutatózása hiányos.²⁴

Pácín – Bodrogi Kastélymúzeum

A pácini múzeum a megyei hálózat legfiatalabb tagja, kapuit 1987. október 26-án nyitotta meg a nagyközönség előtt. Esetében inkább feladatokról, célokról lehet beszélni, s nem előzményekről. (Ez természetesen nem jelenti, hogy korábban a Bodrogi közben nem folyt jelentős tárgyi gyűjtés, ám ezek anyaga a Néprajzi Múzeumba és Sárospatakra – a Rákóczi Múzeumba és a Református Gyűjteménybe – került.) A Bodrogi köz múzeuma számára 1986-ban kezdődött el a tárgyi gyűjtés: e téren NAGY Géza, majd Cseri Miklós és Siska József végzett jelentősebb munkát. Munkájukat két nyáron középiskolás diákok néprajzi gyűjtőtáborra segítette: Pácínban majd Cigándon. Az eddigi gyűjtések azonban főleg az első kiállítás megrendezését szolgálták (498 darab tárgy). A továbbiakban a múzeum a Bodrogi köz magyarországi területéről gyűjti majd a hagyományos életmód tárgyait, de céljának tekinti a történeti táj egészének néprajzi kutatását. Születőben van fotógyűjteménye is (834 darab), amely a tradicionális kultúra dokumentálását szolgálja elsősorban. Most van kialakulóban a nyilvántartás rendszere is.

Putnok – Gömői Múzeum

A mai Magyarország területén levő, egykor a történeti Gömör megyéhez tartozó 21 település hagyományos kultúrájának és történetének gyűjtője a Gömői Múzeum. A gyűjtemény 1986-ban alakult, kezdeti stádiumánál tart a néprajzi tárggyűjtés is (400 darab). Mellette említést érdemel a múzeum adattára is (7640 lap).

Sárospatak – Magyar Nemzeti Múzeum Rákóczi Múzeuma

A XVII–XVIII. századi függetlenségi mozgalmak jelképét jelentő sárospataki várban 1950-ben nyílt meg a Rákóczi Múzeum, amely 1970-ig folyamatosan vette birtokba a vár egész épületkomplexumát. Az intézmény szervezetileg máig a Magyar Nemzeti Múzeumhoz tartozik, s nem része a megyei múzeumi szervezetnek.

Bár a múzeum elsőszámú feladata a várhoz fűződő történeti emlékek, a nemzeti felszabadító mozgalmak, elsősorban a Rákóczi szabadságharc dokumentumainak kutatása, s ezen korok nemesi és köznépi tárgyi kultúrájának feltárása, igen jelentős néprajzi gyűjteménnyel is rendelkezik. Ez elsősorban annak köszönhető, hogy a Rákóczi Múzeumban – hol önként vállalt, hol kényszerű lehetőségként – jeles etnográfusok sora dolgozott: BAKÓ Ferenc (1950–1952 között), DANKÓ Imre (1954–1957 között), BALASSA Iván (1956–1960 között), FILEP Antal (1961–1967 között), majd JANÓ Ákos (1969-től). Eredményes gyarapítója volt a gyűjteménynek Petercsák Tivadar (1972–1976), s – külső munkatársként – Takács Béla. Munkájuk

eredményeként a Bodroγκöz, a Zempléni-hegység és a Hegyköz területére kiterjedő gyűjtőkörből jelentős néprajzi kollekciónak állt össze (6180 darab tárgy). A gyűjtemény legjelentősebb egységei a népi bútorok,²⁵ a zempléni és abaúji szőttesek,²⁶ valamint a zempléni huták üvegkészítményei²⁷ alkotják, de számottevő a népi kerámia és a hegyaljai borkultúra múltját reprezentáló tárgyi anyag is. A tárgyi gyűjtemény mellett rendkívül jelentős a múzeum néprajzi fotóanyaga (kb. 18 000 felvétel), amely ma már pótolhatatlan felvételeket őriz Északkelet-Magyarország népi építészetéről és a tradicionális kultúra számos egyéb területéről, s számottevő az adattár néprajzi anyaga is (500 tétel). A tárgyi néprajzi gyűjtemény a múzeum egész tárgyi anyagának megközelítőleg negyed részét teszi ki (régészet: 14 600, történeti tárgy: 2 931, numizmatika: 2 077, képzőművészet: 843, iparművészet: 951 darab tárgy). A teljes gyűjtemény leltározott, hagyományos módon kartonozott és mutatózott.²⁸

Sárospatak – Tiszáninneni Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményeinek Múzeuma

Bár szervezetileg nem részese a megye múzeumügyének, itt kell említést tenni az északkelet-magyarországi reformátusság nagy múltú központjáról, s annak felbecsülhetetlen jelentőségű néprajzi anyagáról is. A gyűjtemény alapításának hagyományosan elfogadott éve 1708. A Múzeum legfiatalabb egysége, a tárgyi néprajzi osztály 1952-ben jött létre, amikor megfelelő épülethez jutva (Berna sor) egyé szervezték a Református Kollégium százados múlra visszatekintő, de addig egymástól különálló gyűjteményeit, múzeumait (Phisycum museum, Természetráji gyűjtemény, Éremtár, Szépészeti gyűjtemény, Történeti gyűjtemény vagy Régiségtár). A tárgyi néprajzi osztály a Régiségtárból átkerülő anyagból valamint a Faluszeminárium néprajzi gyűjteményéből áll össze.

A XVIII–XIX. századi professzorok mellett, századunkban Jakob Károly, Román János és Takács Béla voltak a gyűjtemény legfőbb formálói, természetesen ÚJSZÁSZY Kálmán professzor mellett, aki fél évszázada a gyűjtemény szervezője, gazdája, irányítója. A tárgyi néprajzi anyag (1987 végén 2 576 darab) kiemelkedő részeit alkotja dr. Bodnár István hagyatéka (főleg felvidéki és erdélyi népművészeti tárgyak), Molnár Mária újguineai gyűjteménye az 1930-as évekből (216 darab), Deák Geyza tiszaháti, főleg ungi pásztorkodásanyaga a századfordulóról (132 darab), Kirner A. Bertalan textilgyűjteménye a századelőről, valamint a Gimnázium néprajzi szakkörének két világháború közötti gyűjtése. Önálló vonulatát alkotja a gyűjteménynek a *Faluszeminárium* tárgyi anyaga (873 darab), amely elsősorban a Bodroγκözben 1931–1944 között gyűjtött tárgyakból valamint sárospataki kerámiából áll. Rendkívül gazdag a gyűjtemény egyházművészeti anyaga, amelynek egy része – pl. templomi berendezések – funkciójából és készítő műhelyéből eredően, jól tükrözi e régió népének művészetét is.

A tárgyi néprajzi osztály mellett a Tudományos Gyűjtemények valamennyi egysége tartalmaz néprajzi vonatkozású anyagot (a Múzeum egész tárgyi anyaga 19 965 darab). Felbecsülhetetlen értékű a Nagykönyvtár (315 540 kötet), főleg helytörténeti és gyűlekezettörténeti szempontból pótolhatatlan az Adattár (139 413 egység), valamint a Levéltár (400 folyóméter). Nagy értéket képvisel a Fényképgyűjtemény is (27 309 darab). A tárgyi néprajzi anyag hagyományos módon nyilvántartott és kartonozott.²⁹

Sátoraljaújhely – Kazinczy Múzeum

Mivel néprajzi anyaga elenyésző jelentőségű, csupán röviden teszünk említést a nagy kulturális hagyományokkal rendelkező Zemplén megye tájmúzeumáról, a Kazinczy Múzeumról. Bár Sátoraljaújhelyben már 1876-tól nyomon követhetők a mú-

zeumalapítási törekvések, s 1928-ban a Dókus-kastélyban, majd 1930-ban az erre a célra épített vármegyeépület-szárnyban meg is nyílik a Zempléni vármegyei Múzeum, annak anyaga 1941-ben – az akkor még „közeli” – Borsiba, Zempléni vármegye Rákóczi Emlékgyűjteményébe kerül át, s nem kerül vissza többé a régi helyére. Ezt követően – rengeteg helyi próbálkozás ellenére – csak 1984-ben kap újra múzeumot a nagy múltú városi, az egykori megyeszékhely.³⁰ Mivel a múzeum gyűjtőköre – Tokaj-Hegyalja és a Hegyköz – lényegében egybeesik a sárospataki Rákóczi Múzeuméval, s az utóbbi gyűjtőmunkájában a néprajzi anyagnak mindig kiemelkedő jelentősége volt, így a Kazinczy Múzeum tárgyi anyagában a néprajz nem képvisel számottevő értéket (76 darab tárgy).

Szerencs – Zempléni Múzeum

Mint számos más múzeum gyűjteménye, a Zempléni Múzeum anyaga is lelkes lokálpatrióták, s egy eredményesen dolgozó honismereti kör tevékenységének köszönheti létrejöttét, történetének első szakaszát. Az 1960-as évek elejétől rendszeres gyűjtőmunka folyt Angyal Béla, Erdei Ferenc, Farkas István, dr. Petrikovits László és Siska Gábor vezetésével. A helyi kezdeményezéseknek döntő lökést dr. Petrikovits László helybeli fogorvos felajánlása adott, melynek eredményeként 400 000 darab képes levelezőlap került – ex libris gyűjteménye, helytörténeti anyaga és tudományos könyvtára mellett – a község tulajdonába, s amelyből 1967-ben sor került a Szerencsi Muzeális Gyűjtemény megnyitására. A gyűjtemény 1968-ban kapott működési engedélyt. A múzeum a szerencsi vár néhány helyiségében kapott helyet, ahonnan 1979-ben – a vár műemléki felújítása idejére – ideiglenes épületbe költözött (várhatóan 1989-ig). Az intézmény neve 1975. december 31-től Takta Múzeum volt, majd – tájmúzeum jellege megerősödve – 1977. szeptemberében kapta a Zempléni Múzeum nevet.³¹ A múzeum gyűjtőköre az egykori szerencsi járás területe: a Hegyalja délnyugati része, valamint a Taktaköz és a Harangod-vidék.

A gyűjtemény egészéhez mérten, számát tekintve nem igazán jelentős a néprajzi anyag. (Néprajzi tárgy: 1062, ipartörténeti: 432, természettudományi: 83, képzőművészeti: 60, numizmatikai: 196). Ez zömében PETERCSÁK Tivadar gyűjtőmunkájának köszönheti létét, aki 1976–1981 között volt a múzeum vezetője. A gyűjteményi anyagból kiemelkedő jelentőségű az ex libris kollekció (33 863 darab) s különösen a képes levelezőlap gyűjtemény (769 657 darab). Ennek fontosságát nem lehet eléggé hangsúlyozni a néprajzi kutatás szempontjából sem, mivel kb. 10 000 néprajzi-népművészeti vonatkozású képeslap található a gyűjteményben, s nem kis részük ma már pótolhatatlan értékű (régí viselet, település, építkezés stb. felvételek, amelyek sajátos foto-archívumot jelentenek). A tárgyi gyűjtemény mellett jelentős néprajzi anyagot őriz az adattár (2527 tétel), valamint a fotótár (1526 tétel) is. A tárgyi anyag beleltározott, s hagyományos módon kartonozott.³²

Tokaj – Tokaji Múzeum

A Tokaji Múzeum csíráit a nagy múltú mezőváros polgári fiúiskolájának helytörténeti gyűjteménye jelentette, amelyet a diákok alakítottak ki az 1940-es évek végétől, tanáraik irányításával.³³ A gyűjtőmunka fő szervezője kezdetektől PAP Miklós volt, aki nyugdíjazásáig, 1972-ig tanárként, majd az egyszemélyes múzeum gazdjaként, 1984-től pedig nyugdíjas munkatársaként változatlan energiával kutatja Tokaj és a tokaji múltját, történetét.³⁴ A folyamatosan gyarapodó gyűjtemény 1962-ben kapott működési engedélyt (1948-tól lényegében mindig volt valamilyen kiállítás az anyagból), ám elhelyezésének gondjai igazából csak 1984-ben oldódtak meg, amikor egy copf stílusú, egykori görög kereskedőház műemléki felújítása után elfoglalhatta méltó helyét a település központjában.

A gyűjtemény alakulását, anyagának összetételét egyértelműen formálták a hegyaljai mezővárosok életmódjának, tradicionális kultúrájának, történetének sajátosságai. A nagy hagyományú hegyaljai szőlő- és borkultúra sajátos történeti-néprajzi gyűjtemény létrejöttét segítette, amelyben a néprajzi tárgyak sajátos „történetiséget” képviselnek, a település(ek) parasztpolgári népessége életmódjának megfelelően. Kiemelkedő jelentőségűek a gyűjteményben a szőlőtermesztés és a borfeldolgozás, tárolás és fogyasztás eszközei, a XVIII–XX. századi mezővárosi népesség munka- és háztartási eszközei, s az árucserre tárgyai. A tárgyi anyagnak több mint fele néprajzi (1987 végén régészet: 79, természettudomány: 317, képzőművészet: 287, iparművészet: 263, numizmatika: 437, irodalom: 120, egyéb: 29, néprajzi tárgy: 2279 darab). A néprajzi gyűjtés megkülönböztetett lehetőségét biztosítja az is, hogy a múzeum mindkét főállású munkatársa etnográfus végzettségű. A múzeum gyűjtőkörét – a fentieknek megfelelően – elsősorban Tokaj-Hegyalja területe, a történeti borvidék alkotják, de a szőlőtermesztés és borgazdálkodás mellett vizsgálják a Hegyalja egyéb vonatkozású táji kapcsolatait is, ily módon gyűjtőkörük kiterjed pl. a Taktaközre és a Harangod-vidékére is. A gyűjtemény tárgyi anyagát az elmúlt három esztendőben nyilvántartásba vették, ám a kartonozás és a fotózás még hiányzik.³⁵

Kisgyűjtemények

A tájmúzeumok mellett sajátos közgyűjteményi és közművelődési funkciót töltenek be azok a kisgyűjtemények, gyűjtemények, amelyek vagy egy-egy település történetét, hagyományait reprezentáló tárgye gyűttes, vagy egy-egy speciális tárgycsoport, témakör nagyobb gyűjtőkört átfogó kollekció kialakulásával jöttek létre. Ezek státusa, jellege, gyűjteményük mennyisége és minősége rendkívül különböző, ám nem nélkülözhető rövid ismertetésük a megye néprajzi gyűjteményeit bemutató összegzésben.

Borsodnádasd Helytörténeti Gyűjteménye 1970-ben létesült a helyi általános iskola 1959-től fennálló szakköri gyűjteményéből. A gyűjtemény a megyei múzeumi szervezet intézménye. Létrehozásában meghatározó szerepet játszott NEMCSIK Pál, aki tanárként kezdte ezt a munkát, s három évtized alatt a munkásfolklor avatott gyűjtőjévé, kutatójává vált. A gyűjteményben jelentős a néprajzi tárgyak száma (411 darab), s különösen fontos az adattár (kb. 22 000 lap), amely a történeti dokumentumok mellett a népzenei és szöveges folklórgyűjtések gazdag archívuma.

Encsen 1977-ben kapott működési engedélyt az *Abaúji Helytörténeti Gyűjtemény*, a történeti Abaúj első muzeális gyűjteménye a mai országhatárok között. Létrejöttét és működését széleskörű társadalmi összefogásnak köszönheti. Az Abaúji Múzeum megnyitása óta a gyűjtemény tevékenységi köre elsősorban Encs város területére korlátozódik. Helytörténeti és képzőművészeti tárgyak mellett számottevő a gyűjtemény tárgyi néprajzi anyaga (395 darab).

Felsővadászon, ill. a közigazgatásilag hozzácsatolt Kupán 1978-ban nyílt meg a *Mezőgazdasági Tájmúzeum*, amely – nevével ellentétben – a Magyar Mezőgazdasági Múzeum szakgyűjteménye és kiállítóhelye. Gazdaságtörténeti kiállításában a mezőgazdasági munkaeszközök jeles darabjait őrzi és mutatja be.

Gömör-szőlőson 1978-ban, a helyi erők összefogásával nyílt meg a *Néprajzi Gyűjtemény*, melynek fenntartója Putnok Nagyközség Közös Tanácsa. A gyűjtemény tárgyi néprajzi anyaga (170 darab) a gömöri fazekasság emlékeit, valamint a kenderfeldolgozás eszközeit és termékeit deponálja, s önálló egységet képeznek a paraszti erdőmunka eszközei, amelyekből 1988-ban önálló, szabadtéri bemutató nyílt. Említést érdemel a gyűjtemény adattára (3200 lap), s kialakulóban lévő fotótára (1310 negatív).

Leninváros Helytörténeti Gyűjteménye 1976-ban alakult, fenntartója a városi tanács. A gyűjtemény gerincét helytörténeti anyag képezi ugyan, amely az 1987-ben megnyílt új kiállításban összegződik, ám számottevő az a tárgyi néprajzi anyag (330 darab), amely a „szocialista” város elődje, Tiszaszederkény népéletének emlékeit őrzi.

Bár nem önálló gyűjtemény, hanem inkább muzeális emlékhely, itt kell említést tenni a Mezőkövesden található *Kis Jankó Bori Emlékházról*. Kis Jankó Bori (1876–1954) népi iparművész, a legnevesebb „íróasszony”, a matyó hímzés megújítója volt.³⁶ Szülőháza a matyó népi építészet, a tradicionális lakáskultúra és a népművészet reprezentáns kiállítóhelye, amelyet a Népi Iparművészeti Tanács rendezett be emlékházzá.

Mezőkövesd nagy értékű muzeális intézménye a *Mezőgazdasági Gépek Gyűjteménye*, amelyet 1968-ban hozott létre HAJDÚ RÁFIS János helyi lakos, gyűjtő, aki 1979-ben köztulajdonba adta felbecsülhetetlen értékű anyagát. Bár a gyűjtemény gerincét mezőgazdasági gépek, ill. az azokat hajtó motorok alkotják, jelentős mennyiségű néprajzi tárgyat is őrzi. A mezőkövesdi ólaskert-rekonstrukció mellett, amely a hagyományos épületeket teljes felszerelésükkel mutatja be, különösen értékes a kovácsmunkák, vasalások gyűjteménye (lakóház- és lovaskocsivasalások, díszes kéziszerszámok, bélyegzővasak – összesen kb. 570 darab), valamint az állattartás eszközeinek kollekciója (zablák, kengyelek, béklyók, sarkantyúk, patkók – együtt kb. 200 darab). Tartalmazza a gyűjtemény egy mezőkövesdi parasztgazdaság teljes felszerelését (kb. 350 db tárgy), köztük számos különösen kvalitásos tárgyat, munkaeszközt.

A kisgyűjtemények között teszek említést a Lillafüreden található *Herman Ottó Emlékházról*, amely a Herman Ottó Múzeum kiállítóhelye. Az 1964 óta működő muzeális emlékhely a néprajzban is rendkívül alkotó polihisztnak állít emléket, akit gyermekkorától sok szál fűzött Miskolchoz és környékéhez.³⁷ A Herman Ottó életét és munkásságát bemutató egykori „Pelelak” a magyar néprajz megkülönböztetett jelentőségű zárandókhelye.

Tolcsva Borászati Múzeuma a megye egyik jeles szakgyűjteménye, melynek fenntartója a *Tokaj-Hegyaljai Állami Gazdasági Borkombinát*, szakmai felügyeletét pedig a Magyar Mezőgazdasági Múzeum látja el. Az intézmény 1971-ben létesült a Borkombinát vendégházában, az egykori Rákóczi-kastély barokk stílusú műemlék épületében.³⁸ Bár anyaga elsősorban történeti-gazdaságtörténeti vonatkozásai felől mutatja be a Hegyalja szőlő- és borkultúrájának múltját, nem vonatkoztatható az el a néprajz érdeklődési körétől sem, mert – mint arra másutt is utaltam –, a Hegyalja paraszt-polgári életmódjában nem válnak el élesen a különböző társadalmi rétegek termelőtevékenységének típusai.

Tájházak

Borsod-Abaúj-Zemplén megyében – pl. a szomszédos Heves megyéhez viszonyítva – évtizedes késéssel indult meg a tájházak kialakítása, s bár a tagolt kultúrájú területen e kiállítóhely-típusnak nagy jelentősége lehetne, valójában ritkán találkozunk eddig a helyi kezdeményezések, a muzeológiai szempontok és az idegenforgalmi elvárások. A megye tájházainak többsége nincs a múzeumi szervezet kezelésében, hanem elsősorban a helyi tanácsok az üzemeltetők, a múzeumi igazgatóság a szakmai felügyeletet biztosítja a berendezés és a működés során.

A Cserépfaluhoz közel, a Hór-völgyben található oszlai *Erdészház* a Bükk Nemzeti Park kiállítóhelye. 1981-ben nyílt meg kiállítása, amely a Bükk-hegység erdőgazdálkodásának múltját, a paraszti erdőkiélés formáit és eszközeit mutatja be.

A Bükkalja egykor jellegzetes építményeinek emlékét őrzi Cserépváralja *Barlanglakás-tájháza*, amely 1985-ben kapott működési engedélyt. Kiállítása a kisparaszti életmódot és lakáskultúrát reprezentálja, bemutatva a laza vulkáni tufa építkezési célú hasznosításának sajátos formáit. 1982-ben nyílt meg Füzér *Tájháza*, amely az abaúj-zempléni Hegyköz népi építészetét és lakáskultúráját mutatja be.³⁹ Göncön 1978 óta várja látogatóit az ún. *Huszita-ház*. A nagy hagyományú abaúji mezőváros főutcáján épült, XVII. századi eredetű lakóház az egykori paraszt-polgári életmód és lakáskultúra reprezentánsa. 1980-ban kapott működési engedélyt Komlósán a *Kárpátukrán tájház*, amely nevében az etnikus jegyeit máig őrző, telepes népesség kultúráját idézi, valójában azonban a Zempléni-hegység belső területének hagyományos népi építészetét és lakáskultúráját mutatja be.⁴⁰ Mezőkövesden, a város hagyományos, ún. „hadas” települési formát őrző részében több lakóház kapott – műemléki rekonstrukció után – tájház funkciót. A Kis Jankó Bori-féle ház mellett, ezek a matyó népművészet, bútortat, lakáskultúra emlékeit őrzik. 1981-ben kaptak működési engedélyt. Ónodon, a község honismereti aktivistáinak gyűjtőmunkája révén, 1982-ben nyílt meg a *Tájház*. Kiállítása – helytörténeti anyag mellett – a paraszti lakáskultúra, gazdálkodás, valamint az ónodi fazekasság tárgyi emlékeit mutatja be. Tardon, a sokak által „matyónak” tartott településen 1983 óta működik *Tájázként* egy XIX. századi építésű parasztház. Berendezése elsősorban a helyi lakáskultúrát reprezentálja. Tardonán, a Bükk-hegységből a Sajó felé nyíló Harica-völgy településén – korábbi előzmények után – 1987-től működik újra a *Tájház*. A Jókai-kultuszt ápoló emlékszoba mellett a keleti Bükk településeinek lakáskultúráját, valamint a szövés-fonás eszközeit és készítményeit mutatja be az újjárendezett kiállítás.

A múzeumok tudományos munkájáról

A néprajzban, különösen annak terepmunkán nyugvó területein természetszerűnek tűnik, hogy a múzeumokban folyó kutatómunka gyakran még szervezeten sem zárt, nem önálló, hanem számos vonatkozásban összekapcsolja a különböző múzeumok, valamint a múzeumok, tudományos intézetek és egyetemi tanszékek tevékenységét. Jól megragadható ez a kapcsolat a Borsod-Abaúj-Zemplén megye területén is, ahová – csak a Borsod Miskolci Múzeum megalakulásától követve a témát – kezdetektől fogva számos jeles kutatót vonzott a tradicionális paraszti kultúra. Ma már elsősorban tudománytörténetileg érdekes, hogy VIKÁR Béla a Közművelődési és Múzeumi Egyesület évkönyvében tanulmányt közölt a Mezőcsáton gyűjtött Szücs Marcsa balladáról,⁴¹ hogy a múzeumi keretek között (is) folytak KÖRIS Kálmán matyó-, ill. ISTVÁNFFY Gyula palóc kutatásai,⁴² hogy Marjalaki Kiss Lajos Bátky Zsigmond tanácsára, irányításával dolgozta fel a Sajó halászatának témakörét,⁴³ vagy hogy a matyó kutatásoknak hosszú időre irányt szabott GYÖRFFY István tevékenysége, személyes jelenléte.⁴⁴ A közelmúltban megvalósult munkákban is rendre részt vettek más múzeumok, tudományos intézmények, egyetemi tanszékek munkatársai, ugyanakkor a múzeumi szervezet etnográfusai is mind több külső munkába kapcsolódnak be, többen részesei lehetnek a magyar néprajz nagy, országos léptékű vállalkozásainak is.

Nincs lehetőség arra, hogy jelen írás keretei között valamennyi tudományos eredményről számot adjunk, az eligazodást a megvalósult publikációkban jól segítik a „Borsod megye néprajzi irodalma” című bibliográfia eddig megjelent kötetei.⁴⁵ Alább – néhány általános kérdés után – az egyes kiadványok, megvalósult nagyobb munkák, az egyéni teljesítmények felvillantása, valamint néhány, fontosnak ítélt ki-

állítás felemlítése révén igyekszem megrajzolni a múzeumi szervezet tudományos tevékenységét.

Mint a magyarországi múzeumoknál általában, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében is csupán az elmúlt három-négy évtized során kapott intézményi kereteket a tudományos munka.⁴⁶ A megye múzeumi hálózata különösen az elmúlt másfél évtized alatt gyarapodott meg erőteljesen, ami a muzeológusi gárda létszámbeli, s – talán szerénytelenségnek tűnik – minőségi erősödését is magával hozta. Az köztudott, hogy a vidéki múzeumok a helyi közélet és közművelődés sajátos adottságú intézményei, emellett egyesek munkatársai számottevő tudományos eredményeket is fel tudnak mutatni. A Herman Ottó Múzeum tudományos kutatóhely státust kapott, s – a megye és Miskolc város sajnálatosan szegényes társadalomtudományi kutatási szervezetének „köszönhetően” az északkelet-magyarországi régió számottevő társadalomtudományi bázisává vált. A múzeumi szakemberek között két kandidátus van, s a néprajzos munkatársak zöme rendelkezik egyetemi doktori címmel.

Ha röviden felsoroljuk az önálló néprajzi kiadványokat, akkor azok lényegében körvonalazzák a megvalósult közös és egyéni munkákat is. A *Herman Ottó Múzeum Évkönyve* a múzeumi szervezet „központi” periodikája. Lényegében előzményének tekinthető A *Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeumi Egyesület Évkönyve* című kiadványsorozat, amelynek 1900–1907 között hat kötete jelent meg. A jelenlegi sorozat, mostani formájában 1957-ben indult, s legutóbb, 1988-ban a XXV–XXVI. összevont kötete látott napvilágot. A sorozat eddig megjelent kötetinek szerkesztői Komáromi József, Zádor Tibor és Szabadfalvi József voltak, de tevékenyen vettek részt az egyes könyvek megjelentetésében Bodó Sándor, Kunt Ernő, Dobrossy István és Viga Gyula is. Az évkönyv valamennyi kötete tartalmaz néprajzi tanulmányt is.⁴⁷ 1955 óta jelenik meg A *miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei* című periodika, amely elsősorban kisebb terjedelmű cikkeket, adatközléseket tartalmaz. A sorozatnak eddig 25 kötete látott napvilágot, valamennyiben található néprajzi írás is. Szerkesztői azonosak voltak az évkönyvével. A 11. szám óta állandó rovata a kiadványnak a „Szlovákiai Téka”, amely a szomszédos területek – Szlovákia mellett olykor a Kárpátalja – néprajzi irodalmát recenzálja. E rovat szerkesztését az utóbbi számoknál már Ujváry Zoltán végezte.

Érdemes részletesen ismertetni a *Herman Ottó Múzeum néprajzi kiadványai* című sorozatot, amely a megye néprajzi kutatási eredményeinek számottevő vonulatát alkotja. A sorozat 1958-ban indult egy néprajzi bibliográfiával: BODGÁL Ferenc: Borsod megye néprajzi irodalma I. (Budapest 1958. A többi kötet megjelenési helye Miskolc volt.) Ezt követően 1963-ban jelent meg a második kötet: Bodgál Ferenc rendezte sajtó alá ISTVÁNNFFY Gyula: Palóc népköltési gyűjteményét. 1965-ben, a sorozat harmadik köteteként jelent meg LAJOS Árpád nagy gyűjtése, a Borsodi fonó, amely e témakörnek azóta is egyedülállóan nagy vállalkozása. (Este a fonóban címmel újra kiadták 1972-ben, de akkor már a munkához méltó formában, köntösben.) BODGÁL Ferenc 1966-ban önálló kötetbe rendezve adta ki az önkéntes néprajzi gyűjtők pályamunkáinak első válogatását Borsod megye népi hagyományai címmel, majd a sorozat ötödik köteteként BODGÁL Ferenc bibliográfiájának folytatása látott napvilágot: Borsod megye néprajzi irodalma II. (Miskolc 1970). C. NAGY Béla és SZTARECZKY Zoltán szép népdalgyűjtése 1972-ben jelent meg (A csekeházi Sivák család népdalművészete), majd a sorozat hetedik köteteként DOBROSSY István válogatása jelent meg az önkéntes gyűjtők írásaiból: Foglalkozások és életmódok (Miskolc 1976). 1977-ben UJVÁRY Zoltán: Gömöri népdalok és népballadák című kötete jelent meg, majd az 1968–1978 közötti évtized néprajzi bibliográfiáját

tartalmazta a kilencedik kötet (FÜGEDI Márta–VIGA Gyula: Borsod megye néprajzi irodalma III. Miskolc 1979). Néprajzi tanulmányok a zempléni hegyvidékről címmel 1981-ben jelent meg az a tanulmánykötet, amely a KLTE Néprajzi Tanszéke által kezdeményezett, másfél évtizeden át folyó kutatás elkészült fejezeteit összegezte (VIGA Gyula közreműködésével szerkesztette SZABADFALVI József), majd a tizenegyedik kötetben Bakonyi Béla népdalgyűjtése kapott helyet: A szántói széles utca. 77 abaújszántói és sárazsadányi népdal (1981). 1981-ben VIGA Gyula válogatott kötetnyit Néprajzi dolgozatok Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből címmel az önkéntes gyűjtők legjobb munkáiból, majd a sorozat tizenharmadik kötete összegezte azokat a tanulmányokat, amelyeket a múzeum által szervezett kutatómunka résztvevői elkészítettek a Bükk-hegység telepes falujáról: Répáshuta. Egy szlovák falu a Bükkben (Szerk.: Szabadfalvi József–Viga Gyula, Miskolc 1984). Ez a munka, két tanulmánnyal bővülve, szlovák nyelven is napvilágot látott a Tankönyvkiadó gondozásában.⁴⁸ 1984-ben jelent meg KISS József: Matyó népdalok című gyűjtése, majd a sorozat tizenötödik köteteként – Kunt Ernő–Szabadfalvi József–Viga Gyula szerkesztésében – a Miskolcon rendezett Interetnikus kapcsolatok Északkelet-Magyarországon című nemzetközi konferencia anyaga. 1985-ben ennek II., kiegészítő kötete is napvilágot látott (Szerk.: Szabadfalvi József–Viga Gyula). A sorozat tizenhetedik számát BARSÍ Ernő néprajzi falumonográfiája viseli: Sály. Egy bükkalji falu néprajza (1985), majd a Tokajban rendezett, Árucseré és migráció című konferencia anyagát szerkesztette kötetbe Szabadfalvi József és Viga Gyula (1986). A sorozat tizenkilencedik kötete 1986-ban Fejezetek a Bodrogház néprajzából címmel látott napvilágot (Szerk.: Viga Gyula), majd MOLNÁR Mária: Egy Borsod megyei község társadalmi átrétegződése (Borsodgeszt 1945–1978) című tanulmányát jelentettük meg, ugyancsak 1986-ban. A sorozat huszonegyedik száma a Lajos Árpád emlékezete címet viseli (1987), s benne a jeles néprajzkutató születése 75. évfordulóján rendezett emlékülés anyagát adtuk közre. Az eddigi utolsó, huszonkettedik kötet szerkesztői Bencsik János és Viga Gyula, akik A hegyaljai mezővárosok történeti néprajza címmel szerkesztették egybe az 1987-ben Mádon rendezett konferencia előadásait.

Több önálló néprajzi munka látott napvilágot a Herman Ottó Múzeum Borsodi kismonográfiák című sorozatában (1975–1988 között 27 kötete jelent meg a sorozatnak). Ezeket – terjedelmi okok miatt – csak felsorolás-szerűen közlöm, a megjelenés évszámának megjelölésével: BAKÓ Ferenc: Bükki barlanglakások (1977), VASS Tibor: Jelbeszéd az ózdi finomhengerműben (1977), PETERCSÁK Tivadar: Hegyköz (1978), LAJOS Árpád: Nemesek és partiak Szuha-főn (1979), SZABADFALVI József: Festett asztalosmunkák Megyaszóról (1980), SZILÁGYI Miklós: A Hernád halászata (1980), VIGA Gyula: Népi kecsketartás Magyarországon (1981), SZUHAY Péter: A Szendrő környéki falvak paraszti gazdálkodása a kapitalizmus időszakában (1982), PALÁDI-KOVÁCS Attila: A Barkóság és népe (1983), PETERCSÁK Tivadar: Népi szarvasmarhatartás a Hegyközben (1983), DOBOSY László: Gömör-szőlés. Egy gömői falu néprajzi monográfiája (1984), VIGA Gyula: Tevékenységi formák és a javak cseréje a Bükk-vidék népi kultúrájában (1986). Számos néprajzi vonatkozású írást tartalmaz: SZABADFALVI József: Írások Herman Ottóról és a Herman Ottó Múzeumról (1987).

1957–1967 között – több szám hiányával – 21. sorszámig jutott a Herman Ottó Múzeum *Múzeumi füzetek* című sorozata. Ezek többsége – a néprajzi tanulmányok – separatumok voltak más kiadványokból, folyóiratokból. Kivételt jelent ERDÉSZ Sándor: A hegyalja szőlőmunkások szüreti népszokásai című tanulmánya (Miskolc 1957).

Az önálló kötetek is jelzik, hogy a múzeum kiadványaiban rendszeresen jelennek meg a „külső” szerzők néprajzi tanulmányai, amint a múzeumi szervezet etnográfusainak írásai is rendszeresen kerülnek közlésre a különféle folyóiratok és más múzeumok kiadványainak hasábjain. Ahogyan a Zempléni-hegység vagy a történeti Gömör falvainak kutatása nem képzelhető el a megye területén a KLTE Néprajzi Tanszék oktatói és hallgatói nélkül (az előbbi Gunda Béla, az utóbbi Ujváry Zoltán vezetésével folyt, ill. folyik), vagy a Dél-Borsodban, ill. Tisza-mentén folyó kutatások az ELTE oktatói és hallgatói nélkül, ugyanúgy a megyei múzeumokban dolgozó munkatársak számos munkában érdekeltek az ország más tájain.

A miskolci Herman Ottó Múzeum, ill. a megyei szervezet intézményei mellett önálló kiadványsorozattal rendelkezik még a sárospataki Rákóczi Múzeum (Múzeumi Füzetek). Ennek sorozatában a néprajz számára az alábbi munkák érdemelnek megkülönböztetett figyelmet: Bakos József: Tokaj-Hegyalja és bortermelése néprajzi, hely-, gazdaság- és művelődéstörténeti irodalma (1947); Földiné Virány Judit: A bodrogi Laca népmeséiből (1957); Román János: A habánok Sárospatakon (1959); Balassa Iván: Néprajzi feladatok a Hernád és a Tisza között (1960); Kántor Mihály: Bodrogi len- és kendermunkák, szöttesek (1961); Siska József: A Bodrogköz népi textilművészete (1986). Mindez persze nem jelenti, hogy az egyes múzeumok, gyűjtemények anyagából ne táplálkoznának erőteljesen a kutatók, s hogy publikációik – ha alkalomszerűen is – ne jelennének meg az egyes intézmények „saját” kiadványaként, pl. Román János munkája a sárospataki kerámiáról, vagy Nemcsik Pál első könyvei Borsodnádasdon az Ózd-környéki munkásság folklórjáról.⁴⁹

A terjedelmi korlátok nem teszik lehetővé, hogy valamennyi néprajzos muzeológus tudományos tevékenységéről részletesen számot adjak, ez a munkatársak névsora s az említett, ill. az éves bibliográfiák segítségével jól nyomonkövethető. Itt meg kell elégedni azzal, hogy a múzeumi kiadványokon kívüli önálló köteteket, munkákat felemlítsem az egyes munkatársak nevénél.

A szerzők nevének betűrendjében haladok a felsorolásnál, a kötet végén lévő névmutatóból a munkahelyek kideríthetők.

Bencsik János muzeológusi tevékenységének korábbi állomáshelyein is több önálló kötetet írt meg. Hajdúböszörményi tevékenységét két állattartás-páztorkodás kötet,⁵⁰ Gyulán töltött éveit főleg számos tanulmány, szerkesztés őrzi. Tokaji működése óta még korábbi, főleg Tisza-menti kutatásai láttak napvilágot (Tiszacsege,⁵¹ Polgár⁵²), de már számos tanulmányt írt a Hegyalja múltjáról is.

Fügedi Márta másfél évtizede kutatja a matyók textilművészetét, s számos tanulmánya mellett eddig két önálló kötete jelent meg a matyó hímzésről.⁵³ 1989-ben jelenik meg saját alatt lévő munkája a matyó gyermekéletről.

Janó Ákos önálló kötetei részben korábbi szatmári gyűjtéseiből,⁵⁴ részben korábbi Bács-Kiskun megyei működéséből táplálkoznak.⁵⁵ Sárospataki tevékenységének nyomát elsősorban bibliográfiái őrzik – már ami a tudományos tevékenység önálló megjelenését illeti.⁵⁶

Kunt Ernő – számos tanulmánya mellett – két önálló kötetet publikált a magyar népi temetőkről, a temetők népművészetéről,⁵⁷ önálló munkája jelent meg a Gyorsuló idő sorozatában a tanatológiáról, halálképről,⁵⁸ s a Gondolat Kiadó megjelentette kandidátusi disszertációját is, amelyben a magyar parasztság halálképét összegezte.⁵⁹

Nagy Géza karcsai tanítói működése mellett, több kötetet adott közre a helytörténet és a Bodrogköz folklórkincse különböző témaköreiből.⁶⁰ Önálló népmese-gyűjtése az Új Magyar Népköltési Gyűjtemény sorozatában jelent meg,⁶¹ az abból

készült, az ifjúság számára szerkesztett válogatást ugyancsak az Akadémiai Kiadó jelentette meg.⁶²

Siska József bodrogi gyűjtéseiből eddig egy önálló kötet jelent meg.⁶³

Szabadfalvi József tudományos tevékenységének három fő csomópontja van: a népművészet, a kismesterségek és az állattartás-pásztorkodás kérdései. Könyvé először az extenzív állattartásról készült összegzése formálódott,⁶⁴ majd – már Miskolcon végzett munkája során – később jelentek meg korábbi kutatási eredményei is önálló kötetben: a feketekerámia, valamint a mézeskalácsosság témakörében.⁶⁵ Önálló munkaként 1984-ben adta ki pásztorkodás-tanulmányainak gyűjteményét.⁶⁶ 1987-ben írta meg disszertációját a tudományok doktora címért, amelynek témája ugyancsak az állattartás köréből került ki.⁶⁷

Viga Gyula egy bükkalji falu (Szomolya) kőfaragó hagyományának, kőműveinek néprajzi vonatkozásait összegezte kis kötetkében.⁶⁸

Természetesen az önálló kötetek nem érzékeltethetik a megyében dolgozó muzeológusok tudományos kutatásainak és publikációinak egészét, hiszen eredményeik többsége folyóiratok és múzeumi kiadványok hasábjain, kisebb-nagyobb tanulmányok, közlemények formájában lát napvilágot.

A megye múzeumaiban dolgozó néprajzos munkatársak tudományos tevékenysége számos intézménnyel kapcsolja össze őket. Különösen élő és rendszeres a tudományos kapcsolat a KLTE Néprajzi Tanszékével, ami részben annak köszönhető, hogy a megyében dolgozó etnográfusok ott végezték egyetemi tanulmányaikat, részben pedig azzal magyarázható, hogy a Tanszék oktatóit és hallgatóit a terepmunka e régióhoz köti (pl. Zemplén, Gömör).⁶⁹ Rendszeres a munkakapcsolat Heves és Nógrád megye néprajzos munkatársaival, tevékenységüket a MAB Néprajzi Munkabizottsága is igyekszik koordinálni. Ezekben a kapcsolatokban azonban jelenleg a lehetőség a több, s nem az eddigi eredmények. Egyes munkatársak részt vállaltak alkalmanként az MTA Néprajzi Kutató Csoportja által koordinált kutatásokban, voltak résztvevői a magyar néprajz különböző, központi vállalkozásainak is. Több munkatársunk vesz részt a Tisza–II. térségének kutatásában, együtt Szolnok és Heves megyék szakembereivel.

Nagyobb rendezvények, konferenciák közül külön említést érdemel az 1984-ben lezajlott „Interetnikus kapcsolatok Északkelet-Magyarországon” című tanácskozás, az 1986-ban Tokajban megrendezett „Árucseré és migráció” című konferencia, valamint a vizuális kultúrakutatók 1987-es miskolci nemzetközi konferenciája. 1989 májusában a Szabadtéri Néprajzi Múzeummal közösen rendezünk nemzetközi konferenciát a Kárpát-medence ÉK-i térségének népi építészetéről. Kevésbé ismert, hogy etnográfusaink – a TIT Néprajzi Választmányával és megyei szakosztályával karöltve – eddig 12 *tájékonferenciát* rendeztek, amelyeken egy-egy táj vagy kistáj néprajzi jegyeit összegezték. Ezek közül eddig hatnak önálló kötetkében is megjelentek az előadásai.⁷⁰

A szomszédos megyék múzeumaival viszonyítva rendkívül szegényesek a külföldi kapcsolataink. Kiállításcserét, tanulmányutakat eredményező kapcsolatokat közvetlenül csak Kassa, Eperjes, Rimaszombat és Rozsnyó múzeumaival tudtunk eddig kiépíteni, a Szovjetunió-beli Vologdával meglevő kapcsolataink – bár voltak néprajzos munkatársak is a cserelátogatásokon – a néprajz területén közvetlenül nem jelentek meg eddig.

A kiállítások vonatkozásában a Művelődési Minisztérium Nemzetközi Osztályának közvetítésével vihattunk népművészeti anyagot Lengyelországba, Bulgáriába,

Csehszlovákiába és az NDK-ba, s fogadhattunk szlovák, lengyel, csuvas, ill. újvidéki „jugoszláv” kiállításokat.

Külön kell említést tennünk a külföldi kutatók megye-beli vizsgálatairól. A krakói Jagelló Egyetem két munkatársa egy lengyel telepés falu (Istvánmajor) hagyományos kultúráját tanulmányozta huzamos ideig, összegező tanulmányuk 1988 végén lát majd napvilágot. A bükkalji Cserépfalun egy esztendőn át végzett terepmunkát az amerikai magyar kutató, Huseby Éva. Vizsgálataiból több tanulmányt publikált Magyarországon, egyebek mellett a Herman Ottó Múzeum évkönyvében is.⁷¹

Jegyzetek

1. UJVÁRY Zoltán: A gömöri népelet kutatása. Gömör néprajza I. Debrecen 1985. 6.
2. LUKÁCS József: A százéves kassai múzeumról. A miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei (továbbiakban HOMKözl.) 11.(1972) 118–125.; LABANCSZ István: Múzeumi kapcsolatok Rozsnyó és Miskolc között. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve (továbbiakban HOMÉvk.) XXV–XXVI. (1988) 49–53.; UJVÁRY i. m. 5–17.
3. FEHÉR József: Múzeumlápfatási törekvések Sátoraljaújhelyen 1876–1987 között. HOMÉvk. XXV–XXVI. (1988) 431–447.; LUKÁCS i. m. 118.
4. Összefoglalóan: PALÁDI-KOVÁCS Attila: A Barkóság és népe. Miskolc 1982.
5. Összefoglalóan: VIGA Gyula: Tevékenységi formák és a javak cseréje a Bükk-vidék népi kultúrájában. Miskolc 1986. 9–12.
6. SÁNDOR István: A matyók. Mezőkövesd város monográfiája. Mezőkövesd 1975. 774. skk.; Vö. KÓSA László–FILEP Antal: A magyar nép táji-történeti tagolódása. Budapest 1975. 140.
7. GUNDA Béla: Tárgyi néprajzi adatok Felső-Borsodból. Néprajzi Értesítő (továbbiakban NÉ.) XXVI. (1934) 1–16.
8. BODÓ Sándor: Tokaj-Hegyalja – egy minőségi borvidék körülhatárolása. Ethnographia (továbbiakban Ethn.) XC. (1979) 480–491.
9. Legújabbán összefoglalják a kérdést: BENCSIK János–VIGA Gyula (szerk.) A hegyaljai mezővárosok történeti néprajza. Miskolc 1988.
10. SZABADFALVI József–VIGA Gyula (szerk.): Néprajzi tanulmányok a zempléni hegyvidékről. Miskolc 1981.; Vö. még: FRISNYÁK Sándor: Történeti földrajz. Nyíregyháza 1985.
11. BALASSA Iván: Földművelés a Hegyközben. Budapest 1964.; PETERCSÁK Tivadar: Hegyköz. Miskolc 1978.
12. BALASSA Iván: Lápok, falvak, emberek. Budapest 1975.; SISKÁ József: A bodrogi közti termelő gazdálkodás évszázadai. KOVÁTS Dániel (szerk.): Széphalom I. Sátoraljaújhely 1986. 199–221.
13. A múzeum és az egyes gyűjtemények történetéről összegezően: SZABADFALVI József (szerk.): Herman Ottó Múzeum. Miskolc 1979.
14. SZABADFALVI József: A néprajzi kutatás kezdetei a Borsod-Miskolci Múzeumban (1899–1913). HOMKözl. 18. (1980) 76–84.
15. BODGÁL Ferenc: Kóris Kálmán (1878–1967). Ethnographia LXXVIII. (1967) 602–603.
16. BODGÁL Ferenc: Istvánffy Gyula. Ethnographia LXXV. (1964) 455–458.
17. SZABADFALVI József: Lajos Árpád (1911–1976). Ethnographia LXXXVIII. (1977) 577–579.; VIGA Gyula: Lajos Árpád. HOMKözl. 16. (1977) 145–149. Életművéről összegzően: SZABADFALVI József–VIGA Gyula (szerk.): Lajos Árpád emlékezete. Miskolc 1987.
18. BALASSA Iván: Bodgál Ferenc (1932–1972). Ethn. LXXXIV. (1973) 377–379.
19. LAJOS Árpád: Megay Géza (1904–1963). HOMKözl. 7. (1966) 71–73.
20. Vö.: JANÓ Ákos: Kísérlet Borsod-Abaúj-Zemplén megyei szabadtéri néprajzi múzeum létesítésére. HOMÉvk. XXV–XXVI. (1988) 545–557.
21. Az adatokat Szalipszki Péter bocsátotta rendelkezésemre.
22. LUKÁCS Gáspár: 30 éves a Matyó Múzeum. HOMKözl. 22. (1984) 151–153.
23. LUKÁCS Gáspár: Dala József István (1901–1985). HOMKözl. 23. (1985) 120–122.
24. Hankóczi Gyula szíves adatközléséért ezúton tartozom köszönettel.
25. PETERCSÁK Tivadar: A sátoraljaújhelyi festett bútor. HOMÉvk. XXV–XXVI. (1988) 667–682.
26. KÁNTOR Mihály: Bodrogi közti len- és kendermunkák, szőttesek. Sárospatak 1961.; SISKÁ József: A Bodrogi köz népi textilművészete. Sárospatak 1986.
27. TAKÁCS Béla: A Zempléni-hegység üvegutái. Budapest 1966.

28. Az adatokért Janó Ákosnak tartozom köszönettel.
29. Ezúton köszönöm meg Dr. Ujszászy Kálmán professzor, egyházkerületi főgondnok szíves segítségét, aki a kért információkat és konkrét számadatokat a rendelkezésemre bocsájtotta.
30. FEHÉR-I. m. 431–447.
31. PETERCSÁK Tivadar: Tízéves a szerencsi múzeum. HOMKözl. 17. (1978–1979) 96–101.
32. A részadatokat Siska József bocsátotta rendelkezésemre, amit ezúton köszönök meg.
33. BENCsik János: Negyedszázados a helytörténeti gyűjtemény Tokajban. Honismeret 1987. 3. szám 61–62.
34. SZABADFALVI József: Pap Miklós 70 éves. HOMKözl. 19. (1981) 175–179.
35. Ezúton köszönöm meg Bencsik Jánosnak az adatgyűjtésben nyújtott segítségét.
36. BALASSA M. Iván: Mezőkövesd – Kis Jankó Bori Emlékház. TKM-kiskönyvtár 69. Budapest 1981.
37. H. SZABÓ Béla: Herman Ottó és Lillafüred. Miskolc 1976.; SZABADFALVI József: Lillafüred – Herman Ottó Emlékház. TKM-kiskönyvtár 102. Budapest 1982.
38. Az egyes kisgyűjteményekről, kiállítóhelyekről és tájházakról röviden: SZABADFALVI József–VIGA Gyula: Múzeumok és kiállítóhelyek Borsodban. Miskolc 1979.
39. CSERI Miklós: Füzér – Tájház. TKM-kiskönyvtár 162. Budapest 1983.
40. PETERCSÁK Tivadar: Komlóska – Tájház. TKM-kiskönyvtár 101. Budapest 1982.
41. VIKÁR Béla: Szűcs Marcsa népballadánk eredete. Borsod-Miskolci Közművelődési és Múzeumi Egyesület Évkönyve 1905–1906. 5–48.
42. Szakfolyóiratainkban megjelent tanulmányai mellett vö.: ISTVÁNFFY Gyula: Palóc népköltési gyűjtemény. Sajtó alá rendezte: BODGÁL Ferenc. Miskolc 1963.
43. MARJALAKI KISS Lajos: A Sajó népi halászata. Néprajzi Értesítő XXIII. (1931) 110–124.; Vö.: VIGA Gyula: Bátky Zsigmond levelei a Herman Ottó Múzeumban. HOMKözl. 19. (1981) 136–141.
44. Összegezőn: SÁNDOR István–SÁRKÖZI Zoltán (szerk.): Mezőkövesd város monográfiája. Mezőkövesd 1975. BODGÁL Ferenc: Györffy István településkutatásai Borsodban. Borsodi Földrajzi Évkönyv II. (1962) 124–126.; VIGA Gyula: Néhány adalék Györffy István dél-borsodi kutatásaihoz. Matyóföld 1980. 46–52. A kutatástörténeti előzményekről: BODGÁL Ferenc: A néprajzi érdeklődés szélesedése Miskolcon és Borsodban 1844-től az első világháborúig. HOMÉvk. IX. (1970) 323–340.; SZABADFALVI József: A néprajzi érdeklődés kibontakozása és az interetnikus kutatások Északkelet-Magyarországon. KUNT Ernő–SZABADFALVI József–VIGA Gyula (szerk.): Interetnikus kapcsolatok Északkelet-Magyarországon. Miskolc 1984. 5–16.
45. Részletesen lásd a kiadványok felsorolásánál.
46. SZABADFALVI József: Eredmények és feladatok a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei múzeumi szervezetben. HOMKözl. 20. (1982) 99–113.; SZABADFALVI József: Társadalomtudományi kutatások a Herman Ottó Múzeumban. Írások Herman Ottóról és a Herman Ottó Múzeumról. Miskolc 1987. 147.
47. TÓTH Lajosné–VIGA Gyula: A Herman Ottó Múzeum kiadványainak bibliográfiája (1900–1977). Miskolc 1978.
48. SZABADFALVI József–VIGA Gyula: (red.) Národopisné studie z Répáshuty. Národopis Slovák v Maďarsku 5. Budapest 1984.
49. ROMÁN János: A sárospataki kerámia. Budapest 1955.
50. BENCsik János: Páztorkodás a Hortobágy északi területén a XVIII. század végétől. Közlemények a debreceni KLTE Néprajzi Intézetéből. 22. Debrecen 1969.; Paraszti állattartás Hajdúböszörményben. Tanulmányok Hajdúböszörmény néprajzához I. Debrecen 1971.
51. A polgári Tánácsis Termelőszövetkezet gazdaságtörténete. UJVÁRY Zoltán közreműködésével szerkesztette BENCsik János. Debrecen 1987. Folklor és etnográfia 35.
52. BENCsik János: Fejezetek Tiszacsege történetéből. Folklor és etnográfia 40. Debrecen 1988.
53. FÜGEDI Márta: Mezőkövesd és vidéke hímzései. 1. Szálánvarrott vászonhímzések. 2. Szabdarajzú hímzések. Budapest 1978.
54. JANÓ Ákos: Kendermunkák és társasélet Szatmárban. Kalákák. Folklor és etnográfia 32. Debrecen 1987.
55. JANÓ Ákos: Fejezetek a szanki és mórícgáti tanyásgazdálkodás múltjából. A kecskeméti Katona József Múzeum Közleményei 1. Kecskemét 1982.
56. JANÓ Ákos: A Bodrogköz néprajzi irodalma. VIGA Gyula (szerk.): Fejezetek a Bodrogköz néprajzából. Miskolc 1976. 73–99. (Később önálló füzetben is.); Sárospatak és vidéke helytörténeti és néprajzi irodalma. Documentatio Borsodiensis VI. Miskolc 1987.

57. KUNT Ernő: Temetők az Aggteleki-karszt falvaiban. *Studia folkloristica et ethnographica* 3. Debrecen 1978. A temetők népművészete. Budapest 1983.
58. KUNT Ernő: A halál tükrében. Budapest 1981.
59. KUNT Ernő: Az utolsó átváltozás. Budapest 1987.
60. Pl.: NAGY Géza: Mesék, mondák Karcsáról és Karosból. Helytörténeti publikációk IV. Karcsa 1973.
61. Új Magyar Népköltési Gyűjtemény XX–XXI. Budapest 1985.
62. A király virágoskertje. Karcsai népmesék. Budapest 1987.
63. SISKÁ József: A Bodroghöz népi textilművészete. Sárospatak 1986.
64. SZABADFALVI József: Az extenzív állattenyésztés Magyarországon. Műveltség és Hagomány XII. Debrecen 1970.
65. SZABADFALVI József: Fazekas István és a nádudvari fazekasság. Budapest 1982.; A magyar feketékerámia. Budapest 1986.; Mézeskalácsosság Debrecenben. Debrecen 1986.
66. SZABADFALVI József: Tanulmányok a magyar pásztorkodás köréből. *Studia folkloristica et ethnographica* 10. Debrecen 1984.
67. A sertéstartás Magyarországon.
68. VIGA Gyula: Kőmunkák egy bükkalji faluban. *Studia folkloristica et ethnographica* 17. Debrecen 1985.
69. A tanszék *Gömör néprajza* címmel önálló kiadványsorozatban jelenteti meg a kutatási eredményeit, melynek eddig tizenhárom kötete látott napvilágot.
70. *Néprajzi vidékek Borsod-Abaúj-Zemplén megyében* címmel a sorozat első öt kötetét VIGA Gyula szerkesztette: I. Az Aggteleki-karsztvidék néprajza (1979); II. Nemzetiségi falvak a Bükk-hegységben (1980); III. A gömöri falvak néprajza (1982); IV. Abaúj néprajza (1983); V. Fejezetek a Bodroghöz néprajzából (Miskolc 1986); VI. BENCSIK János–VIGA Gyula (szerk.): A hegyaljai mezővárosok történeti néprajza. Miskolc 1988.
71. Eva Veronika HUSEBY: Szociálintropológiáról – Cserépfalu kutatása kapcsán. (Az identitás ismérvei a gazdasági élet struktúrájában). *HOMÉvk.* XXII–XXIII. (1985) 233–246.